

Autoreferat

1. Imię i Nazwisko: **ks. Joachim Nowak**

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe z podaniem nazwy, recenzentów, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

- Magister teologii – Wydział Teologiczny Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Lublinie, 26.05.1981r.
- Licencjat nauk teologicznych w rozumieniu Konstytucji Apostolskiej Sapientia Chrystiana w Lublinie – Wydział Teologiczny Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Lublinie, 3.06.1994r.
- Stopień naukowy doktora nauk teologicznych w zakresie teologii dogmatycznej nadany uchwałą Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego w Opolu, 24.04.2002r. Tytuł rozprawy doktorskiej: *Problem śmierci jako ostatecznej decyzji personalnej we współczesnej niemieckiej literaturze teologicznej*. Promotor: ks. abp prof. dr hab. Alfons Nossol, Uniwersytet Opolski w Opolu. Recenzenci: ks. prof. dr hab. Jerzy Szymik, Katolicki Uniwersytet Lubelski w Lublinie i ks. prof. dr hab. Piotr Jaskóła, Uniwersytet Opolski w Opolu.

3. Osiągnięcia naukowe

Od uzyskania stopnia doktora z teologii w 2002 roku, powiększyłem swój dorobek naukowy, na który się składa:

1. Jestem autorem czterech książek i współautorem jednej książki. Szczególne znaczenie mają: *W śmierci też nadzieja. Problem śmierci jako ostatecznej decyzji personalnej we współczesnej literaturze teologicznej*, Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, seria: Opolska Biblioteka Teologiczna, tom 51, Opole 2002, s. 272 (z przedmową arcybiskupa Alfonsa Nossola) i w języku niemieckim *Der Mensch im Angesicht des Todes. Der Fragenkomplex des Todes in der polnischen philosophisch-theologischen Nachkriegsliteratur*, wyd. Blömeke – Herne 2016, s. 111 oraz *Das Todesverständnis in der Eschatologie von Ladislaus Boros, Karl Rahner und Gisbert*

Greshake. Eine dogmatisch-anthropologische Studie, wyd. Blömeke – Herne 2016, s. 204 (recenzenci wydawniczy: ks. prof. dr hab. Jan Krajczyński – UKSW i ks. dr hab. Stanisław Suwiński – UMK).

2. Jestem autorem 21 artykułów naukowych, opublikowanych w dziełach zbiorowych i w czasopismach naukowych, takich, jak: „Studia Oecumenica”, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego”, „Nurt SVD”.

3. Jestem także autorem pięciu artykułów naukowych oddanych do druku. Zostaną one opublikowane w następujących czasopismach naukowych: „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego”, „Studia Oecumenica”, „Roczniki Teologiczne KUL” i „Społeczeństwo Edukacja Język. Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku” oraz jednej książki naukowej oddanej do druku. Ukaże się ona w wydawnictwie Blömeke, w Herne.

W sumie więc napisałem pięć książek autorskich, jedną książkę współautorską i 26 artykułów naukowych.

Biorąc pod uwagę kryterium czasowe, mój rozwój naukowy przedstawia się następująco:

Po ukończeniu szkoły podstawowej w 1968 roku rozpocząłem naukę w Liceum Ogólnokształcącym im. Marii Konopnickiej w Opolu. Egzamin dojrzałości zdałem w roku 1972. Po zdanej maturze rozpocząłem studia filozoficzno-teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym Śląska Opolskiego w Nysie.

23.04.1978 roku przyjąłem w Katedrze opolskiej święcenia kapłańskie z rąk biskupa ordynariusza Alfonsa Nossola. Po święceniach kapłańskich, w latach 1978–1981, pracowałem jako wikariusz w parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Zabrze. Byłem w tym czasie nie tylko duszpasterzem, ale także nauczycielem religii w parafii dla szkół podstawowych i średnich oraz dla studentów, gdyż pracowałem także dorywczo w duszpasterstwie akademickim.

Oprócz pracy parafialnej i pedagogicznej odbyłem także studia magisterskie na Wydziale Teologicznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Lublinie. Podczas tych studiów, a także już wcześniej w czasie studiów filozoficzno-teologicznych zainteresowałem się tematyką śmierci.

Ciekawość eschatyczna uzewnętrzniła się w podjętej pracy magisterskiej, pt. *Zagadnienie śmierci w polskiej powojennej literaturze filozoficzno-teologicznej*, Lublin 1981. Po zdaniu magisterium z teologii dogmatycznej wyjechałem w 1981r. do Niemiec, gdzie

pracuję jako kapłan do chwili obecnej w archidiecezji Paderborn, gdyż cała moja rodzina żyje także w Niemczech.

Po przyjeździe do Niemiec od razu duszpasterzowałem w parafii św. Maryi w Unna Massen. Od stycznia do sierpnia 1982 roku zaliczyłem kurs języka niemieckiego dla ludzi z wyższym wykształceniem w Goethe-Instytucie w Iserlohn i jednocześnie duszpasterzowałem w parafii Ducha św. w Iserlohn.

Ponieważ jestem księdzem katolickim, dlatego moja praca dydaktyczna sprowadza się właściwie do pracy duszpasterskiej i do nauczania religii przy parafii oraz w szkołach podstawowych i średnich. Wcześniej prowadziłem także wykłady dla studentów i wojskowych.

We wrześniu 1982 roku zostałem powołany na funkcję wikariusza w parafii św. Teresy w Neunkirchen. Od września 1982 roku zostałem również zatrudniony na stanowisku nauczyciela religii w szkołach podstawowych w Neunkirchen i Burbach, gdzie pracowałem do czerwca 1988r.

W latach 1986–1987 pełniłem także funkcję administratora parafii św. Teresy w Neunkirchen. W latach 1986–1988 zostałem również powołany na stanowisko kapelana wojskowego w Jednostce Lotniczej w Burbach, gdzie miałem regularnie wykłady ogólnoteologiczne, socjologiczne i etyczne dla żołnierzy, podoficerów i oficerów.

Kolejnym wyzwaniem, któremu usiłowałem sprostać w tym czasie była praca z młodzieżą na stanowisku nauczyciela religii w Szkole Zawodowej w Burbach w latach 1987–1988.

We wrześniu 1988 roku zostałem proboszczem parafii św. Trójcy i administratorem parafii Albertus Magnus w Dortmundzie, gdzie pracowałem do 1991r.

W latach 1991–1993 korzystałem za pozwoleniem mojego arcybiskupa Degenhardta z dwuletniego urlopu naukowego. W tym czasie odbywałem studia doktoranckie na Wydziale Teologicznym Ruhr-Uniwersytetu w Bochum, prowadziłem kwerendę w bibliotekach niemieckich i polskich, dotyczącą zagadnienia śmierci, które było przedmiotem przygotowywanej w tym czasie pracy doktorskiej. Duszpasterzowałem wówczas w parafii św. Józefa w Hagen.

W 1993r. zostałem proboszczem w parafii św. Sebastiana w Netphen. Funkcję tę pełniłem dwa lata.

3.06.1994r. zdałem egzamin licencjacki z teologii na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w Lublinie.

Po pielgrzymce z parafią do Izraela, napisałem książkę pt. *Faszination Israel. Die Bibel hautnah erleben*, wyd. Bernward – Hildesheim 1995, s. 96. Książka ta przedstawia święte miejsca w Izraelu, które pozostawiają ślady Jezusa. Pozycja ta oparta jest na tekstach biblijnych i może być pomocą dla wszystkich, którzy z jakichkolwiek powodów pragną odwiedzić Ziemię Świętą.

Od 1995 roku do chwili obecnej pełnię funkcję proboszcza w parafii św. Alojzego w Dortmundzie. Jestem także dyrektorem przedszkola i Centrum Rodzinnego przy mojej parafii. Byłem także odpowiedzialny przez trzy lata za Papieskie Dzieło Powołań Duchownych oraz przez osiem lat pełniłem funkcję definitora, czyli wizytatora finansów w dekanacie Dortmund-Nordost.

W dniach 25.05. – 1.06.1997r. brałem udział w 46. Międzynarodowym Kongresie Eucharystycznym we Wrocławiu na temat: *Eucharystia i wolność*.

27.03.2000r. brałem udział w konferencji naukowej na temat: *Weltkirche und Globalisierung* – Katholische Akademie in Schwerte (Niemcy).

W tym czasie całkowicie zaangażowałem się w badania dotyczące Borosowej koncepcji śmierci. Prowadziłem więc w dalszym ciągu kwerendę dotyczącą tejże tematyki. W tym celu dodatkowo uczestniczyłem w wykładach z zakresu eschatologii na Ruhr-Uniwersytecie w Bochum i konsultowałem się z ks. biskupem prof. Alfonsem Nossolem z Opola. Prowadziłem w tym czasie bardzo intensywnie kwerendę w bibliotekach niemieckich i polskich oraz podjąłem się realizacji pracy doktorskiej *Problem śmierci jako ostatecznej decyzji personalnej we współczesnej niemieckiej literaturze teologicznej*. Do realizacji tak postawionego tematu skłoniły mnie przede wszystkim moje zainteresowania powyższym problemem śmierci. Byłem zafascynowany tą koncepcją śmierci, której podłożem był przełom dokonany we współczesnej eschatologii katolickiej poprzez postawienie pytania odnośnie samego momentu śmierci. Rewelacją eschatologiczną było wówczas nowe spojrzenie na śmierć, które pozwoliło w niej dostrzec możliwość personalnego spotkania z Chrystusem. Rozprawa ta jest pierwszym całościowym opracowaniem problemu śmierci jako ostatecznej decyzji personalnej. Nie było dotychczas w tym temacie badań zakrojonych na tak szeroką skalę. Przyczyniły się one do rozwoju myśli teologicznej, zwłaszcza eschatologicznej. W oparciu o tę dysertację doktorską opublikowałem książkę w Redakcji Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, w serii: Opolska Biblioteka Teologiczna, nr 51 pt. *W śmierci też nadzieja. Problem śmierci jako ostatecznej decyzji personalnej we współczesnej niemieckiej literaturze teologicznej*, Opole 2002, s. 272.

Po uzyskaniu tytułu doktora zacząłem prowadzić dalszą kwerendę. Pozyskane wówczas wyniki badań naukowych przedstawione w pracy doktorskiej i dalszą kwerendę wykorzystałem również przy popularyzowaniu wyników dotyczących badań podczas moich wystąpień dydaktycznych i konferencyjnych oraz w wielu publikacjach.

16 – 20.06.2002r. brałem udział w sympozjum na temat: *Zum Lobe Gottes und zum Heil der Menschen* – Collegium Leoninum w Paderborn (Niemcy).

Jeżeli chodzi o popularyzowanie publikacji, to najpierw zająłem się prowadzeniem badań naukowych dotyczących eschatologii.

Pierwszy artykuł *Ladislausa Borosa koncepcja śmierci*, w: P. Jaskóła, R. Porada (red.), *Ad plenam unitatem*, Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, seria: *Opolska Biblioteka Teologiczna*, nr 55, Opole 2002, s. 331–338, ukazuje, że dopiero w śmierci może człowiek całkowicie spotkać Boga w Chrystusie i może wobec Niego podjąć ostateczną decyzję.

Następny artykuł *Protestanckie reakcje na koncepcję Borosa*, w: „*Studia Oecumenica*“ 2(2002), s. 301–316, mówi, że niemieccy teologowie protestanccy nie wnikają w ogóle w szczegóły koncepcji śmierci Borosa. Omawiając tę problematykę śmierci próbują jedynie marginalnie ustosunkować się do tej koncepcji śmierci, przy czym uwypuklają głównie aspekty krytyczne.

W 2003r. napisałem książkę współautorską pt. *Der Glaube tröstet, wo die Liebe weint. Ein Trostbuch für Trauernde*, wyd. Bonifatius – Paderborn 2003, s. 66 (współautor Sebastian Schulz). Książka ta pragnie ukazać, że śmierć dla chrześcijanina jest pełna nadziei, gdyż Jezus Chrystus przewyciężył ją poprzez swoją śmierć na krzyżu. Dlatego też pozycja ta wskazuje na wiarę w Jezusa Chrystusa jako na fundament życia ludzkiego. Ma ona dawać pociechę i otuchę wszystkim, którzy poprzez śmierć utracili kogoś bardzo im bliskiego, a przede wszystkim książka ta wskazuje na to, że dla chrześcijanina życie po śmierci staje się prawdziwą rzeczywistością i żywą nadzieją, wypływającą ze zmartwychwstania Chrystusa. Jestem księdzem katolickim i dlatego muszę ciągle dodawać otuchy wszystkim, którzy utracili swą bardzo bliską osobę. Czasem brakowało mi właściwych słów pocieszenia i dlatego wpadłem na pomysł, aby napisać książkę, z której pozostali przy życiu będą mogli czerpać słowa nadziei w duchu chrześcijańskiej wiary. Mój wkład w tę książkę wynosi 60%, ks. Sebastian Schulz ma 40% wkładu w tę książkę. Powyższa publikacja otrzymała w mediach bardzo dobre recenzje: Wydawnictwo Bonifatius – Paderborn (2003); Westfälische

Rundschau Dortmund (29.12.2003); Karl Boromäus Verein; Leo Ettlin – SKZ 31 – 32/2004; Franz Maurer – Beobachtungen im www; Sabine Schleinhege-Kuhn – Internet 3.02.2007.

13.10.2003r. wziąłem udział w konferencji naukowej na temat: *Genetik – Bioethik! Oder: Der Einfluss der Kirchen in der Gesellschaft* – Katholische Akademie w Schwerte (Niemcy).

Ponieważ także teolodzy protestanccy zajmują się tematyką koncepcji śmierci Borosa, dlatego też następne moje badania naukowe dotyczą ekumenizmu, a w szczególności teologii protestanckiej. Powodem tych zainteresowań jest także fakt, że przebywam w kraju w którym żyje 30% protestantów. Ta szczególna sytuacja skłoniła mnie do zaangażowania się w tematykę teologii protestanckiej. W tym celu uczestniczyłem też w wykładach i konferencjach o tematyce protestanckiej. Zacząłem także pisać artykuły na powyższy temat.

W artykule *Współczesne inicjatywy ekumeniczne w Niemczech*, w: „Studia Oecumenica“ 4(2004), s. 209–218, ukazuję współpracę ekumeniczną w Niemczech, bazującą na przekonaniu Kościołów, że ich wiara w czyn zbawczy Boga w Chrystusie bardziej je łączy, niż dzieli. Prawdziwy postęp ekumeniczny zostanie osiągnięty dopiero wówczas, kiedy Kościoły będą gotowe do nawrócenia własnych serc i wspólnego wsłuchiwania się w wieloraki głos jednego Ducha Bożego. Jedność Kościoła przejawia się i jest realizowana w sakramencie Eucharystii.

Następnie wziąłem udział na zaproszenie Uniwersytetu Opolskiego w Opolu (Instytut Ekumenizmu i Badań nad Integracją) w międzynarodowym sympozjum, które odbyło się w dniach 25-26. 10.2005r. na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego w Opolu. Mój przedstawiony 26.10.2005r. referat *Perspektywy wspólnej eucharystii w dialogach ewangelicko-katolickich*, w: P. Jaskóła, R. Porada (red.), *Wspólna eucharystia - cel ekumenii*, Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, seria: *Ekumenizm i Integracja*, nr 12, Opole 2005, s. 243–252, wykazuje, że zagadnienie Eucharystii jawi się jako centralny problem ekumeniczny. Badania moje na ten temat doprowadziły do stwierdzenia, że jedność Kościoła przejawia się i jest realizowana najpełniej w sakramencie Eucharystii.

W tym czasie napisałem także artykuł w języku niemieckim pt. *Gemeinsame Eucharistie im evangelisch-katholischen Kontext*, w: „Studia Oecumenica“ 5(2005), s. 183–194. W artykule tym podjęto się omówienia i analizy niektórych zagadnień teologicznych, mających decydujące znaczenie w procesie wzajemnego zbliżania się oraz porozumienia między katolikami i ewangelikami. Dokonano zarówno historycznego przeglądu stanowisk

oraz przedstawiono współczesny stan wskazanej problematyki, analizując jednocześnie możliwości i perspektywy osiągnięcia porozumienia oraz przywrócenia widzialnej jedności Kościoła Chrystusowego.

Mój następny artykuł *Poglądy Karla Rahnera na koncepcję ostatecznej decyzji*, w: „*Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego*“ 25(2005), s. 289–306, wykazuje, że rozważania Rahnera na powyższy temat śmierci doprowadziły do bardzo krytycznego rozprawienia się z dotychczasową teologią śmierci.

20.03.2006r. brałem udział w konferencji naukowej na temat: *Glaube im Übergang – Keimkräfte künftigen Christentums* – Katholische Akademie in Schwerte (Niemcy).

Nieco później wziąłem udział na zaproszenie Uniwersytetu Opolskiego w Opolu (Instytut Ekumenizmu i Badań nad Integracją) w międzynarodowym sympozjum, które odbyło się w dniach 14–15.11.2006r. na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego w Opolu. Mój przedstawiony 15.11.2006r. referat *Różniznaniowe związki małżeńskie z perspektywy niemieckiej*, w: „*Studia Oecumenica*“ 6(2006), s. 87–98, ukazuje, że różnice w rozumieniu małżeństwa są rezultatem różnic dotyczących rozumienia sakramentów.

Napisałem wówczas także artykuł w języku niemieckim pt. *Konfessionsverschiedene Ehen aus der deutschen Perspektive*, w: R. Porada (red.), *Chrystus światłem ekumenii*, Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, seria: *Ekumenizm i Integracja*, nr 14, Opole 2006, s. 129–141. Ukazuje on, że wyraźne kontrowersje istnieją przede wszystkim w kwestii nierozzerwalności małżeństwa. Okazuje się jednak, że różnice te dotyczą raczej płaszczyzny praktycznej niż wyznaniowej. Bowiem dla chrześcijanina ewangelickiego, tak jak dla katolickiego, małżeństwo z zasady jest nierozzerwalne.

W tym czasie napisałem artykuł w języku niemieckim pt. *Meine Begegnungen mit Papst Johannes Paul II*, w: M. Kalczyńska, L. Paszek (red.), *Jan Paweł II we wspomnieniach polsko-niemieckich. Johannes Paul II. in deutsch-polnischen Erinnerungen*, Dortmund-Katowice 2006, s. 192–194. Artykuł ten ukazuje postać Jana Pawła II w moich wspomnieniach polsko-niemieckich jako „wielkiego papieża“, który przedstawił Kościół Katolicki w nowym świetle.

Artykuł pt. *W śmierci też nadzieja*, w: „*Wyplłyn na głębię*“ 1(2)2006, s. 5–6, podkreśla, że tylko dzięki śmierci możemy dojść do pełni życia Bożego w wieczności.

Następnie przeprowadziłem badania naukowe dotyczące tematyki zmartwychwstania w chwili śmierci, czego wynikiem było wydanie następnych artykułów. Pierwszy z nich

Śmierć jako początek zmartwychwstania w świetle koncepcji ostatecznej decyzji, w: „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego“ 26(2006), s. 267–278, ukazuje, że przedstawione tutaj poglądy teologów niemieckich wyjaśniają w znacznej mierze eschatologiczne prawdy naszej wiary. Ukazuję w tym artykule, że teza o zmartwychwstaniu w śmierci podtrzymuje konsekwentnie jedność człowieka, która nie zostaje zniszczona nawet w śmierci.

Ponieważ kościół katolicki mojej wspólnoty parafialnej znajduje się w sąsiedztwie meczetu tureckiego, dlatego mam siłą rzeczy ciągle kontakt ze światem muzułmańskim. Ta sytuacja skłoniła mnie do tego, aby w sposób głębszy dotrzeć do prawdy o islamie, a mianowicie na polu naukowym. Zacząłem się więc także zajmować literaturą islamską.

Dlatego 3.11.2007r. wziąłem udział w konferencji naukowej na temat: *Christlich-islamischer Dialog* – Katholische Akademie in Schwerte (Niemcy).

25.02.2008r. brałem udział w konferencji naukowej na temat: *Woher kommen wir? Wie ist die Welt entstanden?* – Kaiserpfalz in Paderborn (Niemcy).

W czasie kwerendy na temat islamu zauważyłem, że już niektóre dokumenty Soboru Watykańskiego II tworzą podstawę do dialogu z islamem i do pokojowego współżycia chrześcijan i wyznawców innych religii.

Dlatego też 20.05.2008r. wziąłem udział w konferencji naukowej w Centrum św. Alojzego w Dortmundzie. Mój przedstawiony referat *Dokumente des Zweiten Vatikanischen Konzils als katholische Grundlage für den Dialog mit dem Islam*, w: „Studia Oecumenica“ 8(2008), s. 201–206 ukazuje, że dokumenty Soboru tworzą podstawę do pokojowego współżycia katolików z muzułmanami. Według Soboru powinniśmy patrzeć na przedstawicieli innych religii monoteistycznych jako na braci i siostry wierzących w jednego Boga i żyć z nimi w szeroko rozumianym dialogu.

16.11.2009r. wziąłem udział w konferencji naukowej na temat: *„Zeichen sein“ – Überlegungen zu einer radikal „sakramentalen“ Sicht des Amtes in einer Kirche, die anders werden wird* – Aspethera in Paderborn (Niemcy).

Owoce badań poreformacyjnych postaci był artykuł, który ukazał się w języku niemieckim. Był on rezultatem konferencji naukowej, która odbyła się 9.06.2009r. w Centrum św. Alojzego w Dortmundzie. Mój wygłoszony referat *Die Hauptaspekte der Calvins Eschatologie*, w: „Studia Oecumenica“ 9(2009), s. 175–182, wykazuje, że główne aspekty eschatologii Kalwina związane są ze śmiercią, z nieśmiertelnością, ze zmartwychwstaniem, z sądem w dniu ostatecznym. Kalwińska eschatologia to także krytyka czyśćca.

Napisałem także artykuł pt. *Der Papst spricht unsere Sprache*, w: R. Paschek (red.), *Benedikt XVI. – ein Papst im Licht des Regenbogens*, Essen-Katowice 2009, s. 62–65. W artykule tym została przedstawiona postać papieża Benedykta XVI jako ojca świętego, który poprzez swoją posługę nadał Kościołowi w świecie i w Niemczech nowe oblicze.

Nieco później napisałem artykuł pt. *Philipp Melanchthon und die Ökumene*, w: „*Studia Oecumenica*“ 10(2010), s. 269–275. Ukazuje on, że Melanchton był pośrednikiem między reformacją a Kościołem katolickim.

22.11.2010r brałem udział w konferencji naukowej na temat: *Priestersein unter missionarischem Anspruch – 40 Jahre nach Rahners Buch „Einübung priesterlicher Existenz“* – Kaiserpfalz w Paderborn (Niemcy).

21.11.2011r. wziąłem udział w konferencji naukowej na temat: *Was die Kirche die Welt und Gesellschaft von heute angeht. Auskünfte gesellschaftlich engagierter Katholiken* – Kaiserpfalz w Paderborn (Niemcy).

26.11.2012r. brałem udział w konferencji naukowej na temat: *Die Vision des Zweiten Vatikanischen Konzils- an der Zeit und Zeit voraus. Ein Rückblick nach vorn*- Kaiserpfalz w Paderborn (Niemcy).

Nieco później napisałem artykuł *Śmierć jako w pełni personalny akt człowieka w świetle koncepcji ostatecznej decyzji*, w: „*Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego*“ 33(2013), s. 229–246. Ukazuje on, że w osobowym przeżyciu śmierci akcentuje się przede wszystkim fakt jego czynnego i wolnego przeżycia, w którym człowiek ostatecznie zdolny jest podjąć w pełni świadomy oraz wolny akt wyboru Boga.

W tym czasie wziąłem udział na zaproszenie Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego w międzynarodowym sympozjum, które odbyło się w dniach 15–16.05.2013r. w Zamku Piastów Śląskich w Brzegu. Mój wygłoszony 16.05.2013r. referat pt. *Das Leben der Muslime in Deutschland*, w: „*Studia Oecumenica*” 13(2013), s. 281–296, ukazuje, że jedynie dialog międzynarodowy może przysłużyć się wzajemnemu zrozumieniu religii i narodów, jak i przyczynić się do światowego pokoju. O liczbie ludzi, którzy w Niemczech przeszli na islam, nie ma regularnie gromadzonych danych.

5–9.06.2013 brałem udział w Kongresie Eucharystycznym w Köln (Niemcy) na temat: *Herr, zu wem sollen wir gehen?*

Następnie zająłem się także tematyką chrystologiczną śmierci. Mój artykuł *Śmierć w wymiarze chrystologicznym w świetle współczesnej literatury teologicznej*, w: „*Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego*“ 34(2014), s. 83–99, ukazuje, że sens

chrześcijańskiej śmierci jest dopiero w pełni wówczas zrozumiała, gdy zostanie ona połączona logicznie ze śmiercią Chrystusa, a więc także z jego zmartwychwstaniem i życiem. Śmierć złączoną ze śmiercią Chrystusa można nazwać w pewnym sensie „sakramentalną sytuacją“, albowiem Chrystus okazał skuteczny znak łaski w swej śmierci.

18.5.2015 wziąłem udział w konferencji naukowej w Centrum św. Alojzego w Dortmundzie. Mój przedstawiony referat *Auferstehung im Tod und Vollendung der Welt im Lichte der individuellen Eschatologie von Gisbert Greshake*, w: „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego“ 35(2015), s. 119–132, mówi, że Greshake broni tezy, iż śmierć łączy się ze zmartwychwstaniem, które dokonuje się w momencie śmierci. Tę powyższą tezę zaakceptowało wielu teologów, zwłaszcza niemieckich, zarówno katolickich, takich jak Rahner, a także ewangelickich. Greshake zwraca tutaj uwagę na pewien stan pośredni, co wynika stąd, że umarli nie osiągają swej pełni w chwili zmartwychwstania, lecz czekają jeszcze na żyjących. Uzasadnia to faktem oczekiwania zmartwychwstałych w śmierci na dopełnienie świata. Trzeba jeszcze dodać, że Pierwszy List do Koryntian (rozdz. 15) mówi o zmartwychwstaniu Chrystusa i w ten sposób także o naszym zmartwychwstaniu.

Następny artykuł *Die muslimische Welt in Deutschland*, w: „Nurt SVD“ 138(2015), s. 276–397, wykazał, że w Niemczech islam jest po chrześcijaństwie największą religią. Chociaż Niemcy mają bardziej negatywny stosunek do islamu niż inni Europejczycy, to mimo wszystko islam znajduje w Niemczech coraz więcej zwolenników.

Bardzo ciekawą była konferencja naukowa, która odbyła się 14.10.2015r. w Centrum św. Alojzego w Dortmundzie. Mój wygłoszony referat *Der christlich-islamische Dialog aus katholischer Perspektive*, w: „Studia Oecumenica“ 15(2015), s. 313–332 wykazuje, że według nauczania Soboru i papieży, przedstawiciele innych religii należy postrzegać jako braci i siostry jednego Boga i szukać z nimi dialogu.

W oparciu o pracę magisterską opublikowałem książkę na ten temat w języku niemieckim pt. *Der Mensch im Angesicht des Todes. Der Fragenkomplex des Todes in der polnischen philosophisch-theologischen Nachkriegsliteratur*, wyd. Blömeke – Herne 2016, s. 111. W pracy tej przedstawiłem zarys nauki o śmierci i jej miejsce w polskiej powojennej literaturze filozoficzno-teologicznej.

03-05.11.2016 brałem udział w sympozjum na temat: *Die Christologie und die Krisen unserer Zeit*- Universität Wien (Austria).

W międzyczasie napisałem jedną książkę naukową i pięć artykułów naukowych skierowanych do druku.

- Książka ta pt. *Życie religijne na Śląsku w okresie „walki o kulturę”. Parafia Tarnów w czasach „Kulturkampf” na tle rozwoju historycznego*, wyd. Blömeke – Herne, s.60, ukazuje historię życia religijnego parafii Tarnów w okresie „walki o kulturę” oraz rolę duszpasterstwa w trudnej zwłaszcza pracy parafialnej.

Następujące artykuły zostały skierowane do druku:

- Artykuł pt. *Święty Ansgar i jego posłannictwo misyjne*, w: „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego”, s. 12. W artykule tym starałem się szczególnie podkreślić to, że św. Ansgar pochłonięty był tym, aby wiernie i według nakazu Jezusa rozpałać światło Ewangelii w sercach ludzkich.
- Artykuł pt. *Ulrich Zwingli und die Reformation in der Schweiz*, w: „Studia Oecumenica”, s. 11, ukazuje, że Zwingli dokonane w Kościele zmiany uznał za nowy porządek dogmatyczny i dyscyplinarny, w którym ukazał on własny nurt reformacyjny, bardziej radykalny, dynamiczny, rozwojowy i eliminujący autorytet teologii.
- Artykuł pt. *Ekumeniczny wymiar koncepcji ostatecznej decyzji*, w: „Roczniki Teologiczne KUL”, s. 11, ukazuje, że jedynie ekumeniczne i komplementarne spojrzenie na powyższą koncepcję śmierci pozwala nam spełnić ten wielki postulat stawiany dzisiejszej teologii.
- Następny artykuł pt. *Tolerancja – nietolerancja wobec muzułmanów w Niemczech*, w: „Społeczeństwo Edukacja Język. Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku”, s. 15, nakreśla, że islam w Niemczech jest popierany przez politykę. Większa część społeczeństwa ma pozytywny stosunek do muzułmanów. Niestety w Niemczech można również zaobserwować negatywne nastawienie w stosunku do muzułmanów. Potrzebny jest więc dialog, aby integracja mogła być budowana na tolerancji.
- Artykuł pt. *Personalistyczny akt śmierci w świetle koncepcji Ladislausa Borosa*, w: „Społeczeństwo Edukacja Język. Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku”, s. 13, podkreśla, że w osobowym przeżyciu śmierci akcentuje się przede wszystkim fakt jego czynnego oraz wolnego przeżycia, w którym człowiek ostatecznie zdolny jest podjąć w pełni świadomy i wolny akt wyboru Boga.

Bardzo ważne rezultaty uzyskano po przeprowadzeniu kwerendy w bibliotekach niemieckich i polskich oraz dokonaniu analizy nauki o śmierci jako ostatecznej decyzji personalnej w ujęciu Borosa i Rahnera a także jej ukazanie w świetle indywidualnej

eschatologii Greshake. Wyniki uzyskanych badań zostały umieszczone w pracy zatytułowanej *Das Todesverständnis in der Eschatologie von Ladislaus Boros, Karl Rahner und Gisbert Greshake. Eine dogmatisch-anthropologische Studie*, wyd. Blömeke – Herne 2016, s. 204 (recenzenci wydawniczy: ks. prof. dr hab. Jan Krajczyński - UKSW i ks. dr hab. Stanisław Suwiński - UMK).

Powyższe zadanie próbowano zrealizować na drodze analizy poglądów Borosa i Rhanera, aby następnie podjąć krytyczną ocenę powyższego problemu śmierci w świetle indywidualnej eschatologii Greshake i współczesnej niemieckiej literatury teologicznej, a także Pisma Świętego, Tradycji i nauki Nauczycielskiego Urzędu Kościoła. W ten sposób można było ukazać także szczególną wartość powyższej nauki o śmierci.

4. Przynależność do towarzystw naukowych

- Członek Europäische Gesellschaft für Katholische Theologie – Tübingen (Niemcy) od 2015r.
- Członek Görres-Gesellschaft zur Pflege der Wissenschaft – Bonn (Niemcy) od 2015r.
- Członek Österreichische Gesellschaft für Religionsphilosophie – Innsbruck (Austria) od 2015r.
- Członek Deutsche Gesellschaft für Missionswissenschaft – Wuppertal (Niemcy) od 2015r.
- Członek Katholisches Bibelwerk – Stuttgart (Niemcy) od 2015r.

5. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16.ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.)

a) Tytuł osiągnięcia naukowego

***DAS TODESVERSTÄNDNIS IN DER ESCHATOLOGIE VON LADISLAUS BOROS,
KARL RAHNER UND GISBERT GRESHAKE
EINE DOGMATISCH-ANTHROPOLOGISCHE STUDIE***

b) Autor, tytuł publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa

Joachim Nowak, *Das Todesverständnis in der Eschatologie von Ladislaus Boros, Karl Rahner und Gisbert Greshake. Eine dogmatisch-anthropologische Studie*, Wydawnictwo Blömeke, Herne 2016, s. 204.

c) Omówienie celu naukowego i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Boros pytając o podstawy wiecznego utrwalenia człowieka w dobru lub złu dochodzi do stwierdzenia, że powodem takiej sytuacji jest wyznaczenie przez wolę Bożą końca w momencie śmierci czasu zasługi i natychmiastowego sądu szczegółowego. Sposobu jednak urzeczywistnienia nagrody czy kary należy szukać w decyzji ostatecznej podjętej w momencie śmierci. Dlatego też można powiedzieć, że jedynie decyzja ostateczna człowieka rozstrzyga o jakości stałego trwania w wieczności. Decyzja ta jest jakby rewizją poszczególnych decyzji życiowych człowieka, a każdy akt życiowy znajduje w niej swe odbicie. To, czym chce się być w przyszłości, trzeba chociaż częściowo urzeczywistniać w teraźniejszości.

Koncepcja Borosa o śmierci jako ostatecznej decyzji personalnej człowieka urzeczywistnia założenia stawiane zbawieniu, które uważa się za osobowe spotkanie z Jezusem Chrystusem, chociaż nie trzeba uwzględniać tutaj konieczności cudownego objawienia Chrystusa poganom, posiadającym dobrą wolę. Powszechność śmierci stwarza każdemu człowiekowi warunki do pełni osobowej decyzji za lub przeciw Chrystusowi.

Borosowa hipoteza o śmierci zajmuje się również problematyką podejścia do Chrystusa w życiu doczesnym, gdyż uwzględnia każdą decyzję podjętą jeszcze w tym życiu aż do chwili ostatecznego rozstrzygnięcia w momencie śmierci. Nikt nie będzie potępiony lub zbawiony tylko dlatego, że tak chciał przypadek. Poprzez konfrontację z chwalebny Panem nastąpi trwałe rozstrzygnięcie. Ten moment wskazuje na dynamiczny i egzystencjalny charakter decyzji, jaką podejmuje człowiek.

Koncepcja Borosa odpowiada najnowszym badaniom teologicznym szukającym możliwości dla zbawienia dzieci umierających bez chrztu świętego i bez używania rozumu. Za pomocą koncepcji Borosa można też bardzo łatwo wytłumaczyć twierdzenie o ambiwalencji Bożej obejmującej dopuszczenie śmierci jako kary. W jej świetle śmierć oznacza nie tylko karę Bożą, ale także znak umożliwiający zbawienie wszystkim ludziom.

Chrystologiczne uzasadnienie śmierci w świetle koncepcji Borosa umożliwia w pełni zauważyć w Chrystusie punkt centralny zbawienia ludzkiego i dokonujących się z chwilą śmierci „rzeczy” ostatecznych, gdyż od chwili śmierci stała się najkonkretniejszym „momentem” zbawczym człowieka. Takie poglądy wskazują na to, że Boros pojmuje zbawienie w sposób całkowicie personalistyczny i chrystologiczny oraz uznaje świat za narzędzie działania Chrystusa.

Mając na uwadze szczegółową argumentację teologiczną Borosa, należy podkreślić, że wykorzystuje on myśl filozoficzną, aby różnym prawdom wiary nadać nowy charakter a zarazem zgodny z nauką Kościoła.

Borosowa koncepcja śmierci, jak każda myśl chrześcijańska wyzwala i zarazem żąda. Wyzwala od zbytej trwogi o swe zbawienie, gdyż ukazuje dobroć Boga wychodzącego naprzeciw człowiekowi i pozwalającemu, aby człowiek sam opowiedział się za Nim, lub przeciw Niemu. Dopiero w chwili śmierci człowiek jest w stanie pozbyć się ostatecznie obcości swego bytu, dopiero w śmierci może człowiek całkowicie spotkać Boga w Chrystusie i może wobec Niego podjąć ostateczną decyzję. Z drugiej zaś strony, koncepcja ta żąda poprawnego postępowania nawet w najdrobniejszych szczegółach życia.

Chociaż K. Rahner często uważany jest za przedstawiciela powyższej koncepcji śmierci, to jednak dystansuje się on bardzo wyraźnie od teologicznych myśli Borosa. Do najważniejszych różnic poglądowych tych teologów można zaliczyć najpierw to, jak wykazałem w moich badaniach, że w przeciwieństwie do Borosa, który przenosi chwilę egzystencjalnej decyzji do śmierci, Rahner akcentuje, iż nie można nic powiedzieć o historycznym momencie, w którym człowiek podejmuje taką decyzję. Dla Rahnera śmierć jest nie tylko „pasywnym zdarzeniem”, lecz także czynem personalnym i cierpieniem w jednym. W śmierci personalna decyzja życiowa staje się ostateczna. W tym sensie sytuacja zbliżającej się śmierci jest doskonałą sytuacją wolności.

Podczas, gdy Rahner kładzie nacisk na podstawową decyzję człowieka stającą się w śmierci ostateczną, Boros podkreśla fundamentalne znaczenie „przejścia”, które relatywizuje decyzje życia w ich zasięgu. Wprawdzie i dla Borosa śmierć jest „początkiem ostateczności”, jednak u niego ta ostateczność osiągnięta jest dopiero poprzez decyzję ostateczną w „przejściu”, ponieważ decyzje życia noszą znamię istotnej tymczasowości. Co do momentu ostatecznej decyzji wolnościowej, zdaniem Rahnera, nie można udzielić wiążącej odpowiedzi, gdyż uważa on śmierć za uprzywilejowaną sytuację takiej decyzji, ponieważ opresja śmierci kwestionuje raz jeszcze moralną decyzję podstawową życia. Jednak to

określenie czasowe różni się pod dwoma względami od Borosa. Najpierw trzeba powiedzieć, że napierającej sytuacji śmierci przysługuje tylko względne znaczenie, tzn. że ma ona tylko warunkowe znaczenie zbawienia, gdyż nagła i gwałtowna śmierć może uniemożliwić dostrzeżenie jej bliskości. Akt umierania, którego nie można w żadnym przypadku stawiać na równi z ostateczną decyzją w sensie Borosa, dokonuje się u Rahnera w przeciwieństwie do Borosowskiego aktu decyzji ostatecznej w końcu na płaszczyźnie teologicznej. W tym kontekście nasuwa się także pytanie, czy Rahner osiąga swe aktywne zrozumienie śmierci drogą ekstrapolacji filozoficznej, jak uważa Greshake? Wydaje się, że pytanie to jest apriorycznie negatywne. Wprawdzie osiąga Rahner pewną bliskość procedury ekstrapolacyjnej, lecz z jego określenia pory czasu całkowitego samo rozporządzenia człowieka wynika jednoznacznie, że nie chodzi mu o przeniesienie wyników wiedzy z jednej dziedziny, w której są pewne, w dziedzinę, w której nie są jeszcze ustalone, jak wymaga tego ekstrapolacja zgodnie z definicją. Dla Rahnera bowiem śmierć, o ile może i musi być dokonana aktywnie w wolności, jest jednoznacznie zdarzeniem życia.

Mówiąc o recepcji filozofii Heideggera przez Rahnera i Borosa, należy podkreślić, że Rahner jest bardziej zależny od Heideggera, aniżeli Boros. Wprawdzie obydwaj teologowie mówią o doświadczeniu śmierci za życia, jednak życie jest dla obu zasadniczo czymś bardzo pogłębionym w śmierci. Podczas, gdy Boros dochodzi do ostatecznej decyzji w śmierci na podstawie doświadczeń śmierci w ciągu życia, Rahner stwierdza, że śmierć towarzysząca całemu życiu może być uprzywilejowaną sytuacją wolności. Jednak i Rahner modyfikuje zdecydowanie koncepcję Heideggera. Podczas gdy Heideggerowi chodzi tylko o znaczenie śmierci dla bytu, dla Rahnera posiada istotne znaczenie także sposób dokonania pełni bytu w obliczu śmierci. Rahner przełamuje więc w końcu, śladem Borosa, ten krąg samopośredniczenia subiektywności w kierunku Boga. Wolnościowy czyn śmierci u Rahnera jest skierowany na Boga, przy czym, warunkiem realności takiego czynu jest ostatecznie łaska Boża. Dlatego też wydaje się bardzo wątpliwe twierdzenie o niedozwolonej zależności od analizy śmierci Heideggera również w spojrzeniu na Rahnera.

Z badań moich wynika bardzo wyraźnie, że zastrzeżenia teologiczne Rahnera wobec powyższej koncepcji śmierci odpowiadają w swych zarysach owym Greshake. Ale należy podkreślić, że Greshake dostrzega także argumenty przemawiające za decyzją ostateczną. Chociaż śmierć nie podlega ludzkiemu doświadczeniu, to jednak rzeczą możliwą jest dla naszego teologa, aby zauważyć, co dzieje się w akcie granicznym życia drogą ekstrapolacji. Decyzja ostateczna jest pełno personalna i absolutnie wolna, gdyż podjęta jest bez więzów

materialności i czasowości. Czy decyzja owa ma faktycznie miejsce, zależy od konkretnego doświadczenia z człowiekiem umierającym, gdyż dzieje się to dopiero w chwili śmierci. Greshake jednak wyraża zastrzeżenia. Ponieważ decyzja ostateczna jest zdarzeniem, nie podlegającym żadnemu doświadczeniu, nie pomaga się przeto w ten sposób ani umierającym, ani ich krewnym. W przeciwieństwie do zasady Rahnera, że śmierć jest aktywnym zdarzeniem, Greshake zapytuje: „Kto może powiedzieć, czy śmierć nie przemieszcza nas w podobną ekskluzywną pasywność jak narodziny?” Hipoteza sądzi, że człowiek jeszcze przed spotkaniem Boga w chwili śmierci ustanawia siebie; przeczy to jednak biblijnemu twierdzeniu, że nie człowiek zbawia siebie i ustanawia siebie, lecz Bóg w Chrystusie wyzwala człowieka od śmierci. Śmierć też nie może być uważana za jedyne uprzywilejowane miejsce bytu ludzkiego, gdyż decyzja ostateczna w śmierci, która w porównaniu do decyzji życia może wnieść coś nowego i przez to umożliwia zasadniczą korekturę życia, musi prowadzić do dewaluacji historii, jej jednorazowości i bezwarunkowej odpowiedzialności. Zdaniem naszego teologa prowadzi to do „konfliktu z prawdą wiary o śmierci jako końcu stanu pielgrzymowania”.

Na uwagę zasługuje jednak teza Greshake, że śmierć łączy się czasowo ze zmartwychwstaniem, które dokonuje się właśnie w chwili śmierci. Jest on przodującym teologiem niemieckim w dyskusji na ten temat. Teza ta podtrzymuje konsekwentnie jedność człowieka, która nie zostaje zniszczona nawet w śmierci. Człowiek w dokonującym się w śmierci spotkaniu z Bogiem jest tym, czym był w swej „cielesności”. W tym ujęciu dusza niesie w sobie wskrzeszone, uwielbione ciało, a przez to dawny swój światowy wyraz. Bóg dopełnia więc w zmartwychwstaniu to, co człowiek czynił i w końcu zrealizował w ziemskim życiu. Greshake zwraca także uwagę na pewny stan pośredni, co wynika stąd, że umarli nie osiągają swej pełni w chwili zmartwychwstania, lecz oczekują jeszcze na żyjących. Teolog uzasadnia to faktem oczekiwania zmartwychwstałych w śmierci na dopełnienie świata. Tę powyższą tezę zaakceptowało wielu teologów, także Boros i Rahner. Rahner mówi o jedności śmierci i zmartwychwstania Chrystusa. Twierdzi on, że przedział czasowy między tymi wydarzeniami jest nieistotny, gdyż samo zbawienie jest faktem ponadczasowym. Śmierć Jezusa z samej natury dojrzewa ku zmartwychwstaniu. Także Boros pragnie pogodzić naukę o zmartwychwstaniu z hipotezą o zmartwychwstaniu w śmierci. Jego pogląd bazuje na nowym kontakcie tworzącym się pomiędzy duszą i materią w chwili śmierci. Dusza bowiem staje się przez śmierć „wszech kosmiczna” i dociera do „serca wszechświata”.

Należy więc podkreślić, że nowe akcenty oraz nowe pytania powyższych teologów przyczyniają się do wprowadzenia cennych impulsów dla przyszłej teologii śmierci.

Na zakończenie trzeba stwierdzić, że powyższa koncepcja śmierci znajduje się także i dzisiaj w centrum dyskusji o odnowionej teologii śmierci.

Zadaniem niniejszej pracy było ukazanie pojęcia śmierci w ujęciu eschatologii Borosa i Rahnera w świetle indywidualnej eschatologii Greshake.

Zaprezentowana praca jest pierwszym opracowaniem powyższej tematyki śmierci w sposób tak bardzo integralny i wszechstronny. Dlatego też powyższą rozprawę habilitacyjną można uznać za polsko-niemiecki wkład w historię opracowań rozwoju myśli teologicznej, zwłaszcza eschatologicznej. Posłuży ona na pewno wszystkim, którzy zajmują się podobnymi badaniami i będzie mobilizować do dalszych analiz nad powyższą tematyką śmierci.

Niemniej jednak współczesna teologia świadoma własnej ograniczoności i zachowująca szacunek dla tajemnicy zdaje sobie sprawę z tego, że śmierć pozostanie zawsze dla żyjących wielkim misterium, które zakorzenione jest w wielkanocnej nadziei chrześcijańskiej wiary.

Mosak *Grachun*